

SECTION 5. FORESTRY

DOI <https://doi.org/10.30525/978-9934-26-657-7-10>

HONEY-BEARING POTENTIAL IN THE FORESTS OF POLISSYA, ZHYTOMYR REGION, UNDER DIFFERENT FOREST-GROWING CONDITIONS

МЕДОНОСНИЙ ПОТЕНЦІАЛ В ЛІСАХ ПОЛІССЯ ЖИТОМИРЩИНИ ЗА РІЗНИХ ЛІСОРОСЛИННИХ УМОВ

Bezditko L.V.

*Candidate of Veterinary Sciences,
Associate Professor,
Polissia National University
Zhytomyr, Ukraine*

Бездітко Л. В.

*кандидат ветеринарних наук,
доцент,
Поліський національний університет
м. Житомир, Україна*

Полісся Житомирщини характеризується значною лісистістю території (37 % від лісового фонду країни), що історично зумовило формування та розвиток лісового бджільництва в регіоні [3]. Функціонування і перспективи розвитку цієї галузі визначаються кількісними та якісними показниками медоносних ресурсів лісових екосистем, а також видовим складом і просторовою структурою медоносних рослин. Проте, раціональна організація бджільництва на території лісових угідь потребує попередньої оцінки медоносного потенціалу місцевості [1]. Особливо складними з точки зору дослідження та практичного використання в бджільництві є лісові угіддя, що характеризуються просторовою неоднорідністю та видовою різноманітністю рослинного покриву. У цьому контексті вагомим науково-практичним значенням набуває вивчення стану кормової бази серед лісових медоносів залежно від типу лісорослинних умов. Встановлено, що лісові екосистеми характеризуються високою якістю й продуктивністю медозбору, забезпечуючи бджолам достатню кількість нектару, пилку та паді для повноцінного розвитку бджолиних сімей [2]. Слід зазначити, що медоносний потенціал лісових угідь суттєво варіює залежно від лісорослинних умов. Зокрема, чисті хвойні насадження мають обмежене значення для розвитку бджільництва, оскільки, відзначаються слабо розвиненим або відсутнім трав'яним ярусом і підліском, що істотно зменшує різноманіття нектаро- і пилконосних

рослин. Натомість найбільш цінними з погляду формування кормової бази для бджіл є листяні та змішані ліси. У таких насадженнях поширені види з високою нектаропродуктивністю – липа серцелиста, клен звичайний, різні види верби, крушина ламка та інші деревні й чагарникові породи. Розвинений підлісок і трав'яний покрив забезпечують триваліший період цвітіння, що сприяє формуванню як основного, так і підтримуючого медозбору протягом вегетаційного сезону.

Комплексну оцінку медоносних ресурсів проводили на території Коростенського надлісництва Житомирського регіону з урахуванням лісорослинних умов. Територія надлісництва характеризується типовими для Полісся лісорослинними умовами, що сприяють формуванню різноманітної медоносної рослинності та забезпечують надійну кормову базу для лісового бджільництва. Дослідження виконано у період продуктивного льоту бджіл з урахуванням рослин, які відіграють істотну роль у забезпеченні нектаро- і пилкопродуктивності бджіл. За результатами проведених досліджень встановлено, що лісові насадження в зоні розміщення лісової пасіки зростають в різних лісорослинних умовах, зокрема у свіжих і вологих суборах, сухих, свіжих та вологих борах, а також сирих та вологих сугрудах. У межах надлісництва найпоширенішими типами лісорослинних умов є вологий дубово-сосновий субір (В₂ДС), свіжий дубово-сосновий субір (В₂ДС) та сирий вільховий сугруд (С₄Влч). У свіжому суборі корінним лісостаном є сосна звичайна, яка формує перший ярус насаджень [2]. Супутніми породами в насадженнях є береза провисла та осика. Другий ярус утворюють тіньовитривалі породи дуба звичайного, граба звичайного та берези. Підлісок представлений переважно такими видами, як крушина ламка, горобина звичайна та рокитник. Трав'яний ярус різноманітніший і включає типові для лісорослинних умов види: брусницю, чорницю, суницю лісову, конвалію та верес звичайний.

Типовий вологий дубово-сосновий субір (В₂ДС) сформований одно- або двоярусними деревостанами, у складі сосни звичайної з супутніми деревостанами осики та граба звичайного. У складі підліску є крушина ламка, горобина звичайна та верба попеляста. Серед трав'яного покриву є чорниця, брусниця, орляк звичайний, грушанка круглолиста у доповненні з моховим покривом. Регулярна частота трапляння досліджених типів лісорослинних умов становила: свіжий дубово-сосновий субір (В₂ДС) – 42,0%; вологий дубово-сосновий субір (В₃ДС) – 33,4% та сирий вільховий сугруд (С₄Влч) – 12,1%. Потрібно відмітити, що найменша відстань кочової пасіки до ділянки свіжого дубово-соснового субору (В₂ДС) становила 710 м, тоді як найбільша сягала 3125 м. Для вологого дубово-соснового субору (В₃ДС)

відповідні значення склали 493 м і 3215 м, а для сирого вільхового сугруду ($C_4V_{лч}$) – 137 м і 3125 м. Отримані дані свідчать про нерівномірне просторове розміщення лісорослинних умов у межах продуктивного льоту бджіл. Водночас більшість ділянок розташовані в радіусі, доступному для ефективного використання кормових ресурсів, що створює передумови для стабільного медозбору протягом вегетаційного періоду.

У структурі медоносної бази надлісництва значну площу займає змішаний ліс, який характеризуються різноманіттям дикорослими медоносними ресурсами, що забезпечують стабільний нектаро- і пилкозбір. У змішаних насадженнях поряд із сосною зростають липа серцелиста, акація біла, крушина ламка, ліщина звичайна, верби, клени та інші нектароносні чагарники. Їх поєднання формує різночасове цвітіння та підвищує ресурсний потенціал угідь, що є передумовою стабільного функціонування пасіки та нарощування сили бджолиних сімей. Розвинений підлісок і трав'янистий ярус у змішаних лісах формують безперервний конвеєр цвітіння – від ранньовесняних до пізньолітніх і осінніх видів.

Водночас у межах надлісництва трапляються площі (до 5 %) чисто хвойних деревостанів із бідним або майже відсутнім трав'янистим покривом. Хоча пилконосний ресурс у таких насадженнях вважається відносно достатнім, але нектаропродуктивність є низькою, унаслідок чого вони малопридатні для лісового бджільництва. Проте у молодих сосняках формується підріст і чагарниковий ярус із наявністю цінних медоносів. Значну частку тут займає верес звичайний, який забезпечує взятку у пізньолітній та осінній періоди. Найбільш перспективним для бджільництва у межах надлісництва серед хвойних і змішаних лісів є сосняк чорничний, поширений на рівнині та низинних місцях. Основу нектаронової бази у цих лісах формує чорниця, малина лісова та крушина ламка, які забезпечують потенційну медопродуктивність на рівні 55-65 кг/га, створюючи стабільність медозбору. Сосняки брусничні поширені на обмежених площах і мають специфічною структурою підліску та трав'яного покриву. У підліску місцями зростають крушина ламка, барбарис звичайний та глід дикий. Трав'янистий ярус представлений чорницею, брусницею та буквицею лікарською, що формують додаткові медоносні ресурси й підвищують кормову цінність угідь.

Основу нектаронової бази у борових умовах формують чебрець та медоносні чагарники (жимолость татарська, глід дикий, лісова груша, крушина ламка). Трав'янистими медоносами є воловик лікарський і буквиця лікарська, медунка, глуха кропива та гравілат річковий. Такі угіддя забезпечують умови для розвитку бджолиних сімей

у весняний період та дають медопродуктивністю – 45–95 кг/га. Підлісок утворюють медоносні чагарники (верба козака, малина лісова, крушина ламка, жостір, чорна бузина, глід, черемха), у трав'яний покрив містять верес із домішками чорниці та брусниці. Медопродуктивність досягає близько 130 кг/га.

Особливу цінність для бджільництва становлять угіддя листяних лісів, які займають пилконоси: чорна та сіра вільха, осика, чорна та біла тополя, ліщина звичайна та береза бородчата. Вільхові та осикові ліси із помірно розвиненим підліском з малини лісової, ожини сизої та верби козячої та крушини ламкої забезпечують головний взяток, а також іншими медоносними – шипшиною собачою та глодом. Основу трав'яного покриву становлять медоносні рослини: глуха кропива, валеріана лікарська, будра плющовидна та гравілат річковий.

Значну роль у бджільництві відіграють медоноси на узліссі, галявинах, просіках і вирубках. Ранньою весною тут можна знайти такі рослини: медунку, жовтець, кульбабу, білу конюшину, мати-й-мачуху, проліски, перстач гусячий, чистець, чортополох, дику мальву, нічну фіалку, коров'як, чебрець та зніт.

Таким чином, під час вивчення медоносного потенціалу в умовах Коростенського надлісництва встановлено 22 види лісових рослин, що формують основний і підтримуючий взяток для бджіл. Лісові медоноси забезпечують ранньою весняний пилковий взяток, на початку літа – головним медозбір із чорниці, крушини та малини, а впродовж серпня-вересня – вересовий медозбір. Найпоширенішими типами лісорослинних умов у досліджуваному регіоні є свіжі та вологі дубово-соснові субори, а також сирий вільховий сугруд.

Література:

1. Атлас медоносних рослин України : підручник / Л. І. Боднарчук, Т. Д. Соломаха, А. М. Ілляш. Київ : Урожай, 2011. 292 с.
2. Вербельчук С. П., Кривий М. М., Васенков Г. І. [та ін.]. Біоценози лісу та їх медова продуктивність на Поліссі Житомирщини. *Аграрна наука та харчові технології*, (3), 2017. С. 129–140.
3. Терентьев А. Ю. Характеристика структури лісів Полісся України. *Лісове і садово-паркове господарство*, (7). 2015. С. 15.